

УДК 342.95(477)

## ЗАВДАННЯ ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

**Науменко Сергій Михайлович,**  
аспірант  
(Сумський державний університет,  
м. Суми, Україна)

У статті досліджено завдання експертів як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами. Проаналізовано наукові погляди на зміст категорій «завдання» та «завдання експертів». Під завданнями експертів необхідно розуміти визначені в законодавстві чи в інший спосіб напрямки їх роботи, що визначаються метою їх діяльності та реалізуються в межах їх повноважень з урахуванням існуючої обстановки. Досліджено чинне законодавство, що регламентує завдання експертів, у тому числі під час взаємодії з правоохоронними органами. Встановлено, що виконання завдань експертних установ під час взаємодії з правоохоронними органами спрямоване на проведення експертизи, дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та надання висновку з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери їх знань. Надано обґрунтовані пропозиції щодо систематизації та уточнення завдань експертів під час взаємодії з правоохоронними органами, які запропоновано поділити на три групи: 1) завдання з проведення експертного дослідження та надання висновку (проведення дослідження за дорученням та матеріалами відповідного правоохоронного органу; проведення відповідно до законодавства оцінки майна та майнових прав, у тому числі завданих збитків); 2) завдання експерта як учасника кримінального провадження (техніко-криміналістичне забезпечення огляду місць подій, інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; виявлення та збирання доказів, необхідних для проведення експертного дослідження та для кримінального провадження; виявлення за допомогою криміналістичних обліків осіб, причетних до скоєння злочину чи правопорушення; надання в межах своєї компетенції консультацій із питань техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження); 3) завдання з інформаційно-технічного забезпечення криміналістичної діяльності (ведення обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів, отриманих чи вилучених під час кримінального провадження; забезпечення в межах повноважень функціонування інформаційно-пошукових систем та обліків, забезпечення режиму доступу до них).

**Ключові слова:** експерти, експертні установи, взаємодія, правоохоронні органи, завдання, суб'єкти.

## TASKS OF EXPERT INSTITUTIONS AS SUBJECTS OF INTERACTION WITH LAW ENFORCEMENT BODIES

**Naumenko Serhii Mikhailovych,**  
graduate student  
(Sumy State University, Sumy, Ukraine)

The article examines the tasks of experts as subjects of interaction with law enforcement bodies. The scientific views on the content of the category "task" and "the task of experts" were analyzed. The tasks of experts were defined as the directions of their work, deter-

mined by the purpose of their activity in the legislation or in another way and implemented within their authority, taking into account the existing situation. The current legislation that regulates experts' tasks, including in cooperation with law enforcement agencies, was investigated. It was established that the tasks of expert institutions in cooperation with law enforcement bodies were aimed at conducting an expertise, studying objects, phenomena and processes containing information about the circumstances of a criminal offense, and providing an opinion on questions arising during the criminal proceedings and relating to the sphere of their knowledge. The substantiated proposals concerning the systematization and clarification of the tasks of experts in cooperation with law enforcement bodies were provided and divided into three groups: 1) the task of conducting expert research and issuing a conclusion (conducting research on the instructions and materials of the relevant law-enforcement agency; conducting in accordance with legislation property valuation and property rights, including losses incurred); 2) the task of the expert as a participant in criminal proceedings (technical-criminalistic provision of the review of places of events, other investigative actions and operational searches; identification and collection of evidence necessary for conducting expert investigations and for criminal proceedings; detection by forensic records of persons involved in committing a crime or offense; providing within its competence consultations on issues of technical-criminalistic provision of criminal proceedings); 3) the task of informational and technical support of forensic activity (keeping records of criminal offenses instruments and other objects received or withdrawn during criminal proceedings; providing within the powers of operation of information retrieval systems and records, provision of access regime for them).

**Key words:** experts, expert institutions, interaction, law enforcement bodies, tasks, subjects.

Залучення експертів до правоохоронної діяльності, в тому числі для сприяння в реалізації кримінального провадження, є запорукою повного, всебічного та об'єктивного розгляду та вирішення кримінальної справи. Їх діяльність має бути спрямована на оперативне і повне вивчення наданих матеріалів, а також надання компетентного та обґрунтованого висновку на поставлені слідчим, прокурором, судом чи іншими уповноваженими суб'єктами кримінального провадження питань. Вказані цілі діяльності експертів визначають зміст та спрямованість їх роботи та знаходять своє вираження в завданнях, що реалізуються в їх діяльності. На сьогодні не всі такі завдання знайшли своє закріплення в законодавстві, що й зумовлює актуальність дослідження.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Дослідженню питань правового статусу та діяльності експертів приділяти увагу такі вчені, як: Т.В. Авер'янова, А.Р. Белкін, Р.С. Белкін, Н.І. Клименко, В.К. Лисиченко, Н.П. Майліс, О.М. Музичук, Ю.К. Орлов, В.В. Пахомов, О.Р. Россинська, В.М. Салтевський, М.Я. Сегай, В.Ю. Шепітько, М.Г. Щербаківський та інші. Однак сьогодні завдання експертів у взаємовідносинах із правоохоронними органами потребують додаткового комплексного дослідження.

**Метою статті** є визначення завдань експертів як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати наукові погляди на зміст категорій «завдання» та «завдання експертів»; дослідити чинне законодавство, що регламентує завдання експертів, у тому числі під час взаємодії з правоохоронними органами; надати обґрунтовані пропозиції щодо систематизації та уточнення завдань експертів під час взаємодії з правоохоронними органами.

В етимологічному значенні «завдання» визначається як «те, що вимагає виконання, розв'язання» [1, с. 165]. Завдання – наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і т. ін. Настанова, розпорядження виконати певне доручення [2]. Тобто завданням є визначений обсяг роботи, що вимагає виконання.

У філософському значенні «завдання» – це не просто завдання, а «соціальне завдання», що робить його наближеним до сфери, яку ми розглядаємо, і воно витлумачується в цьому сенсі «як необхідність для суб'єкта (суспільства, соціальної спільноти, особи) здійснити в майбутньому визначену діяльність» [3, с. 237]. Під ним прийнято розуміти наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справ тощо; мета, до якої прагнуть, те, що хочуть здійснити [4, с. 40]. Тобто завдання визначаються метою діяльності відповідного суб'єкта та охоплюють різні напрямки її досягнення. Вони представляють собою поставлені для виконання цілі і залежать від реальної обстановки, в якій реалізується ця влада [5, с. 349].

Таким чином, під завданнями експертів необхідно розуміти визначені в законодавстві чи в інший спосіб напрямки їх роботи, що визначаються метою їх діяльності та реалізуються в межах їх повноважень з урахуванням існуючої обстановки.

Виконання завдань експертних установ спрямоване на проведення експертизи, дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та надання висновку з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери їх знань. Саме завдяки експертній діяльності реалізуються суспільні відносини, що виникають у зв'язку з потребою одних осіб отримувати інформацію, яка їх цікавить, із питань, що вимагають використання знань, якими вони самі (в повному або необхідному об'ємі) не володіють, і можливістю інших дану інформацію (за результатами досліджень) надати [6, с. 54].

На сьогодні завдання судових експертів чітко не визначені в національному законодавстві. Вони фрагментарно закріплені в нормативно-правових актах, що регулюють діяльність окремих експертних установ або порядок проведення окремих видів експертиз.

Більш детально такі завдання визначені правовою наукою, де вказується, що на експертні установи покладається виконання таких завдань: а) техніко-криміналістичне забезпечення огляду місць подій, інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; б) проведення криміналістичних досліджень із метою створення науково-обґрунтованої бази доказів під час розслідування кримінальних справ; в) виявлення осіб, причетних до вчинення злочинів, за допомогою криміналістичних обліків; г) виконання досліджень за матеріалами, які надходять зі служб та підрозділів органів внутрішніх справ, що здійснюють оперативно-розшукову та контрольно-ревізійну діяльність; д) участь фахівців в оглядах місць учинення злочинів, у тому числі із застосуванням або погрозою застосування вибухових пристроїв або речовин; е) відповідно до положень ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» надання експертних послуг для інших установ, відомств, фізичних та юридичних осіб; є) здійснення консультативної та навчальної діяльності в межах своєї компетенції; ж) ведення регіональних криміналістичних обліків органів внутрішніх справ; з) організаційно-методичне керівництво діяльністю міськрайлінорганів у питанні експертно-криміналістичного забезпечення попередження, виявлення, розслідування та розкриття злочинів; и) участь у розробці та впровадженні разом із зацікавленими службами в практичну діяльність органів внутрішніх справ науково-практичних досліджень у сфері застосування криміналістичних методів для розкриття та розслідування злочинів; й) участь у виявленні, розслідуванні та розкритті злочинів шляхом застосування криміналістичних засобів і методів під час проведення слідчих дій оперативно-розшукових заходів, використання загальнодержавних та регіональних криміналістичних картотек і колекцій; к) упровадження єдиної технічної політики щодо оснащення органів внутрішніх справ сучасним криміналістичним обладнанням і витратними матеріалами в межах коштів, наявних у розпорядженні центру, незалежно від джерел їх надходження, че-

рез укладання контрактів безпосередньо з вітчизняними і закордонними виробниками; л) організація експлуатаційно-технічного і метрологічного забезпечення криміналістичної техніки; м) за дорученням Державного центру виступати замовником розробки нових видів технічних засобів і впровадження їх в практичну діяльність [7, с. 57].

Закон України «Про судову експертизу» закріплює основне завдання всіх експертних установ, яке полягає в дослідженні на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів із метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [8].

Чинне законодавство закріплює завдання експертів, виходячи з виду експертизи, яку вони уповноважені проводити, приналежності експертної установи до того чи іншого центрального органу виконавчої влади, суб'єкта, з яким вони взаємодіють та інших обставин. Так, відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну експертизу» основними завданнями експертних установ під час реалізації вказаного дослідження є такі: об'єктивне, комплексне дослідження об'єктів експертизи; перевірка відповідності об'єктів експертизи вимогам і нормам чинного законодавства; оцінка відповідності об'єктів експертизи сучасному рівню наукових і технічних знань, тенденціям науково-технічного прогресу, принципам державної науково-технічної політики, вимогам екологічної безпеки, економічної доцільності; аналіз рівня використання науково-технічного потенціалу, оцінка результативності науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських розробок; прогнозування науково-технічних, соціально-економічних і екологічних наслідків реалізації чи діяльності об'єкта експертизи; підготовка науково обґрунтованих експертних висновків [9].

Експертна служба МВС у своїй професійній діяльності реалізує такі завдання: 1) здійснення судово-експертної діяльності; 2) забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду; 3) в межах компетенції – проведення експертних досліджень на договірних засадах із питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»; 4) проведення сертифікаційних та інших випробувань, а також оцінки відповідності продукції, процесів і послуг, виконання інших робіт у межах своєї компетенції; 5) проведення відповідно до законодавства оцінки майна, майнових прав та здійснення професійної оціночної діяльності; 6) забезпечення функціонування обліку знярядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів; 7) забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробка персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації; 8) здійснення спеціальних вибухотехнічних робіт із пошуку і знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях; 9) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС як судових експертів, спеціалістів-криміналістів і спеціалістів-вибухотехніків [10].

Підпорядковані Міністерству юстиції України експертні установи реалізують такі завдання: 1) проведення судових експертиз (у тому числі пов'язаних з оцінкою майна та майнових прав, дослідженням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів), призначених у кримінальних провадженнях, цивільних, господарських, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення та під час виконавчого провадження; 2) проведення експертних досліджень на замовлення фізичних чи юридичних осіб із застосуванням засобів і методів судової експертизи, результати яких оформлюються як висновки експертних досліджень (у тому числі з проведення оцінки майна та майнових прав); 3) науково-дослідна робота в галузі судової експертизи та криміналістики й упровадження її результатів в

експертну, слідчу та судову практику; 4) підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації в галузі судової експертизи, криміналістики та права; 5) підготовка фахівців у галузі судової експертизи та підвищення кваліфікації експертних кадрів; 6) науково-методична та інформаційна діяльність у галузі судової експертизи, криміналістики й права; 7) міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи та криміналістики згідно із чинним законодавством України; 8) метрологічне забезпечення науково-дослідної та експертної діяльності [11]. У вказаному переліку досить поверхнево визначено завдання експертних установ під час взаємодії з правоохоронними органами, в тому числі у сфері кримінальних проваджень. У той же час багато уваги приділяється науково-методичній, міжнародній та кадровій роботі.

Окремо в законодавстві виокремлено завдання експертів під час взаємодії з іншими суб'єктами. Так, основним завданням взаємодії підрозділів Експертної служби МВС із територіальними органами з надання сервісних послуг МВС є оптимізація процедури державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів, захист майнових прав громадян, а також виявлення фактів знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, підроблення реєстраційних документів на транспортний засіб та інших документів, які є підставою для реєстрації транспортного засобу в територіальних органах із надання сервісних послуг МВС [12].

Основним завданням взаємодії органів і підрозділів під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, одними з яких є експертні установи, є: 1) попередження, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень; 2) притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення; 3) відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди; 4) відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [13, с. 20]

Загальні тактичні завдання взаємодії слідчого з експертом полягають у: 1) захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; 2) охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; 3) забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [14, с. 215].

Проаналізувавши вищевикладені нормативно-правові акти та наукові погляди, завдання експертних установ, у тому числі як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, доцільно розподілити на три групи:

1) завдання з проведення експертного дослідження та надання висновку, до яких необхідно віднести:

проведення дослідження за дорученням та матеріалами відповідного правоохоронного органу;

проведення відповідно до законодавства оцінки майна та майнових прав, у тому числі завданих збитків;

2) завдання експерта як учасника кримінального провадження, а саме:

техніко-криміналістичне забезпечення огляду місць подій, інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;

виявлення та збирання доказів, необхідних для проведення експертного дослідження та для кримінального провадження;

виявлення за допомогою криміналістичних обліків осіб, причетних до скоєння злочину чи правопорушення;

надання в межах своєї компетенції консультацій із питань техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження;

3) завдання з інформаційно-технічного забезпечення криміналістичної діяльності: ведення обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів, отриманих чи вилучених під час кримінального провадження;

забезпечення в межах повноважень функціонування інформаційно-пошукових систем та обліків, забезпечення режиму доступу до них.

Дані завдання не закріплені в національному законодавстві, що може мати наслідком різне їх трактування та неналежне виконання. У зв'язку із цим доцільно в Законі України «Про судову експертизу» визначити завдання експертних установ, у тому числі під час їх взаємодії з правоохоронними органами.

### Список використаних джерел:

1. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка. М.: Русский язык, 1988.
2. Словник.net/. URL: <http://www.slovnuk.net/>.
3. Філософський словник. К.: Головна редакція УРЕ, 1986. 796 с.
4. Словник української мови: словник: в 11 т. Т. 3 / уклад. І. К. Білодід та ін. К.: Наукова думка, 1972. 654 с.
5. Пилипишин В.П. Щодо сутності мети та завдань державного управління в Україні. Форум права. 2010. № 2. С. 377–381. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP\\_index.htm\\_2010\\_2\\_62](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_2_62).
6. Комиссарова Я.В. Концептуальные основы профессиональной деятельности эксперта в уголовном судопроизводстве: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. М., 2013. 684 с.
7. Ковальова В.В. Шляхи удосконалення організації діяльності експертно-криміналістичної служби МВС України: дис.. канд.. юрид наук 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертологія. К., 2001. 250 с.
8. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 28. Ст. 232.
9. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1995. № 9. Ст. 56.
10. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України, Положення, Перелік від 03.11.2015 № 1343. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.
11. Статут харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса Міністерства юстиції України. URL: <http://www.hniise.gov.ua/14136-statut.html>.
12. Про організацію взаємодії підрозділів Експертної служби МВС із територіальними органами з надання сервісних послуг МВС: Наказ МВС України від 18.01.2016 № 28. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0204-16>.
13. Абламський С.Є., Юхно О.О., Лук'яненко Ю.В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навчальний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора О.О. Юхна. Харків, 2017. 152 с.
14. Марушев А.Д. Тактичні задачі взаємодії слідчого з експертом-економістом. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 6. С. 214–217. URL: [http://www.lsej.org.ua/6\\_2014/59.pdf](http://www.lsej.org.ua/6_2014/59.pdf).